

ӨЙ-ШААНДА ДУЗАЛААР

Чыл бүрдө республиканын ортумак школаларын хөй-хөй оолдар, урутлар доозун чүдү турар. Ол өөрчүтүт. Олар боттарынын күзөп-биле өөрчүткөнгө уламчылары уламчылап, ажыдаары ажыдап арттып каар. Ол ийн шилтегенин найзын-даа ажытып, ала.

Онгу классты дооснаптар, ыраак, тоок районнардан кайы-бир өөрдөдөгө чөриче киреринин экимеңгерини дүжөөр дөш колдуунда-ла Кызылга баар. Экимеңгерини дүжөөр-ла агаалар. Хөй көсөлө баштайгы экимеңгер дүжөөр шилтебай баар. Оон-на «ам найзаар булгаптар чөөр?» дөш хөөгө алыскаш, чамды оолдар, урутлар мырнын найза-найза-даа чок апаар таварылгалар бар.

Практикадан ап көөргө, хөй туруузууда көдө школааларнын өөрөнчкитерин киреринин экимеңгерини тудуп шыдапай баргылаар боор-дур. Чамды көдө школаалар өөрөнчкитерге копкак билгит берип турар-дыр. Оон кыйа доозуучулун оон ийнагы салдым-тоуп баштылар-даа, ада-пелер-даа шоолуг-ла кызылгөйгө албай баар чөрүктөр бар. Оон уктурууда анык ийнак оон-моон калдыг-даа ар-га-сүмө, деткичте чок арттып каар.

Кайы-бир өөрдөгө чөриче киреринин экимеңгерини дүжөөр шилтебай баар чамды оолдар, урутлар чана бергеш, кына-даа аныкдапай, ада-пеленге азырадып олуар таварылгалар бистин республикада бар. Алапдыкчы хөөгө алыскаш, оон кедересе арага-дарыга хандыгып, бу-ду-ла бергештер фактылар бар. Манай бир-ле дугарында ада-не кол ролду ойноп, дөшкөй жөдөлөр, ууус-биле сүмө-жө-жө, чогуур дөшөгөн алдыр уктурут. Бот-хууда болалым кызыл. Амылрадым арга-дурууга чок анык кызыл-дөш ууус-бистер чөри-ле өй-шаанда дузалаар болу-весе, оларга-даа чык, бас-ке-лаа өөрчүтүт боор.

С. МАЯНЫ.

Шуй ортумак школалар, Бай-Тайга район.

ӨҢҮР, БАЙЛАК ЧУРУКТАРЛЫГ

Каш чыл мурунда амыл-хөдөр айы-биле чуруга мас-терсаялыгы бир-ле дугар кере дүшкө мөн. Дүшкө чөш шиги тоуп турган болган оон өрөлдөгө экимеңгер болду. Тоуптан дүшкө турарымын, найза ороодо ийик, бир-ле кийи оожук, шөлөк, талаалык сымартып-дыр. Ол сымартып шыптылаа-биле, тура дүжүп, элөөн дүшкө-аа-дым.

Ийна-мында чымыл калган чуруктар мастерсаялыг бундуктук, скиндарык, хыр-барык, мөшөк чыды болган уйрапчык сымат чайгаар-ла согуургаларыны кымылтырды. Ийнаар эрте бөрөөмге, узуну, шилгелге сымныг, даштында өөргө хар-назым орта тодаратывас кийи боду-биле дөш чымыл дөрбө-чир рамала чурукту баарына дүжүрүшкө, хозунда кыска-назым хуу нос-биле чөккүлү тудуп, чуруну топтап көрүп, оон боттайым бунд бөрү дөш бергеннече салгык чөргөөр-лапкан, ханган дөш, апаа таалай кылдыр сымартып тур.

Медвильштыкыс. — Калдык хөрөктү чор сипер?— деп, тывалап айтырды. Оон чутуаында орус аян барып эскерин, арып-тырай-мидан тыва кийи эвс-тир деп чүвени тодаралды, арып-биле тывалап, хары-даа ты-ла удузгун ховар уран чүд хөвөр — сымтыгы оон пелозе салып турарына иштим-де мырнын элдесине берип, калдык дыл кырыга чутуа-лажырынын айыны бөзүн тыпшай баар мөн.

Дөрбөчүн рамда чурукта погана өчүп алды-сарыс күстү өчүгө орпан эгелдөө оон-биле бүргөткөй калдыр дагылары, оларын аразы-биле дүйлөк-шылдан аккан шалын хемин, дагыларын кедеренде ийн-чангыс бууду-тарды ак-көк дөрпн согуур-гак, кайгай бергеннин эскерини каап: — Чурук сөдө таарыыр бе?— деп, база катан тывалаары, ам-көз чутуаалажып эгелдөө.

Уш-дөрт чыл эрткенде ола-ла чурукту бир төп журналга паралаанын көрүп, чурукту удуг дөгелдөгө делгеттөгөн-вөн помчааш, оон авторунга сеткыланды байыр чөдөгөн мөн. Баштайгы журашканы-вас соода оң сымтыгы, дагы чурукту автору-биле хөй удаа таварып, ишти-хончу-

ЧОННУҢ КУЛЬТУРАУГ АЫШТАНЫЛГАЗЫ КИРЖИЛГЕЗИ-БИЛЕ

Хандагайтынның Култура бажынынын чамыда чоңуук културауг дүштанылганын организастаарынын талазы-биле комиссия май 8, 9 хү-нөрүндө чоңуук дүштаныл-ганын бөлөк дөшөгө ор-ганизаастады.

Май 8-те районун Култура бажынынын болгаш ВЛКСМ райкомунун аял-дучылары Төлөөтө хүнүгө тураскааткан шери-па-роттуг иярарын, уран пом-чугалык конкурстарын эрт-тарген. Колкурса 8 ыраажы-лар, уран номчууга 4 кийи кирешти.

Жюринын дөшөгө-биле ВЛКСМ райкомунун хүндүлөк бажыктери, өрөнтөг баран-нар-биле ыраажылардан рай-пода бөлөккөдөр конторазы-ның директору Борис Ооржак Соловьев-Седойнун «Солдат дугайында баллада» деп ыры-

зын «Торгалды» совхозтун амык зоотехниги Виктор Та-ваажай «Чер-бажы» деп ырымы сакыш-сеткилден ха-нымында хүсеткени дөш, район эмелтесинин фельше-ри уран чүдүлүп дөштөөр амыл-жиркитчи Петр Толош «Ыра-ла, солдат, ыра!» деп ырымы эки күсеткеш шап-катылар.

Уран номчууга № 1 йсла-салтын кызылгөйгө бажы-ла Любовь Сат, Хандагайты ортумак школаанын бажы-мы Чочекма Монгуш, район эмелтесинин урутлар эчизи Бадмаева Достай конкур-тун тылөөчүлери болганар.

Төлөөтө хүнүгө турас-кааткан конкурстун киржи-челеринге болгаш тыллекти-леринге Ада-чурттуг Улуг дайымын киржикчи. бундү-ругенин хоочуру, аныктар-нын дагымычымы Монгуш

Шенишович Даваа фронтучу-ларын мурундай байыр че-дирип, шапчалдарын тывас-кап.

Ол-ла кежээ байырлыг ми-тинг соонда № 1 йсла-салтын бичи чаштары Делегей-нин урутлар чамыга база Төлөөтө хүнүгө тураскаат-кан соуну концептин суурун амыл-жиркитерге болгаш аял-дучылары баралгакан.

Дүштанылга кежээни ра-донун эмелтө коллективни ор-ганизаасты эртен. Байырла-дым муузалыг наасталган Култура бажынынын, урут-ларын муузка школаанын коллективтери активчилерин киржикчиле-биле хөдүт, со-лун кылдыр организаастап эрттарген.

каш дакыр чемпиону чораш Шадыр Куулар эки бөлөк-көдөн көргүзүп, кий дак-ыр чемпион болган. Оон дунмазы республиканын шымрак мөгөм, РСФСР-ян спорт мастери Даш-оол Куу-лар ууурлешкен. Ушкү, дөрткү чөриин «Коммунизм-че орун» совхозтун чолаачы-зы Дадар-оол Монгуш, райо-нун иптин хөрөктөр киди-зини амылдамчы Николай Монгуш үлөшкөнөр.

Ол-ла хүн чөлөр, манчаар аялгарын чырык, баг кага-рылга спортту маргалдаар, массалык селүүтөшкөн ор-ганизаасты эртен. Байырла-дым муузалыг наасталган Култура бажынынын, урут-ларын муузка школаанын коллективтери активчилерин киржикчиле-биле хөдүт, со-лун кылдыр организаастап эрттарген.

Ш. СААЯ, районун Култура бажы-нынын директору.

ШАПТЫКТЫГ

И. Бадрамын «Шын» солуга «Чангыс сөстүн үнөө» деп материалды номчуп көргөш, ову чүдүлүг деп деткичишаа, бозумуну бодаалдарымын би-жикседем.

Сөстүн дуузам-биле бис бодаалдарымыс солчуп, чутуа-лажып таныжар болгай бис. Ычанганм сөстү чутуа кыл-дыр амылдарымыста чутуа-нын алыныга, уткаыныга дүштүрүшп шык ажыкпаар уктурут бис...

Аныяама бистин Хорум-Даг мичаар чурттан чораш хөй уруттарды, таражы Хожаыг Абгабай деп амык Хола-Хараганга күзүн чагай тараанын кестирген чүе. (Ылаарда тарааны хол ка-дыры-биле кезип турган.) Бистин иштөөнө амык-даа, кыргай-даа кижилер оон ажык. Ажык төпөгөн. Найыр-доо аш-чөми тывас. Аксы-со-ду-даа иптаг, чымчак, ажык кылган чоңуу: «үлө-хөрөктү бундүругер, үлүг-чоюнар эки чоруу, өөрүп четтирдем» деп үлө каар амык болду...

Мен 8-кн класска каш хүн кичөөдөр эрттардым. Өөрөнчкитерде өөрдөгө номпа-ры чок, тыва дүшкө кыл-рааштары-даа чок өөрөнчкит-лер бар. Бо дугайында амы-нистранияга чутуаалаарымы, өөрдөгө эртелекчи турган «Бис тыва дүшкө ууут кичөөнчөгө албас ууус бис» деп пады.

АНЫЯК ЮРИСТИҢ ШКОЛАЗЫ

Сарыг-Сеп суурунун уруг-лар библиотеказында аны-як юристер школаны амыттыган. Ону милли-ондык уруглар комита-зы болгаш назы четпэзнер хөриини комиссиясы кады организаастап тургускан. Баштайгы кичээлге оолдар, уруглар «Хөйлу деп чү?» деп айтырыгы өөрөнчкит-тер айткан болгаш «Хөйлу дү-гайында чүну билир мөн?»

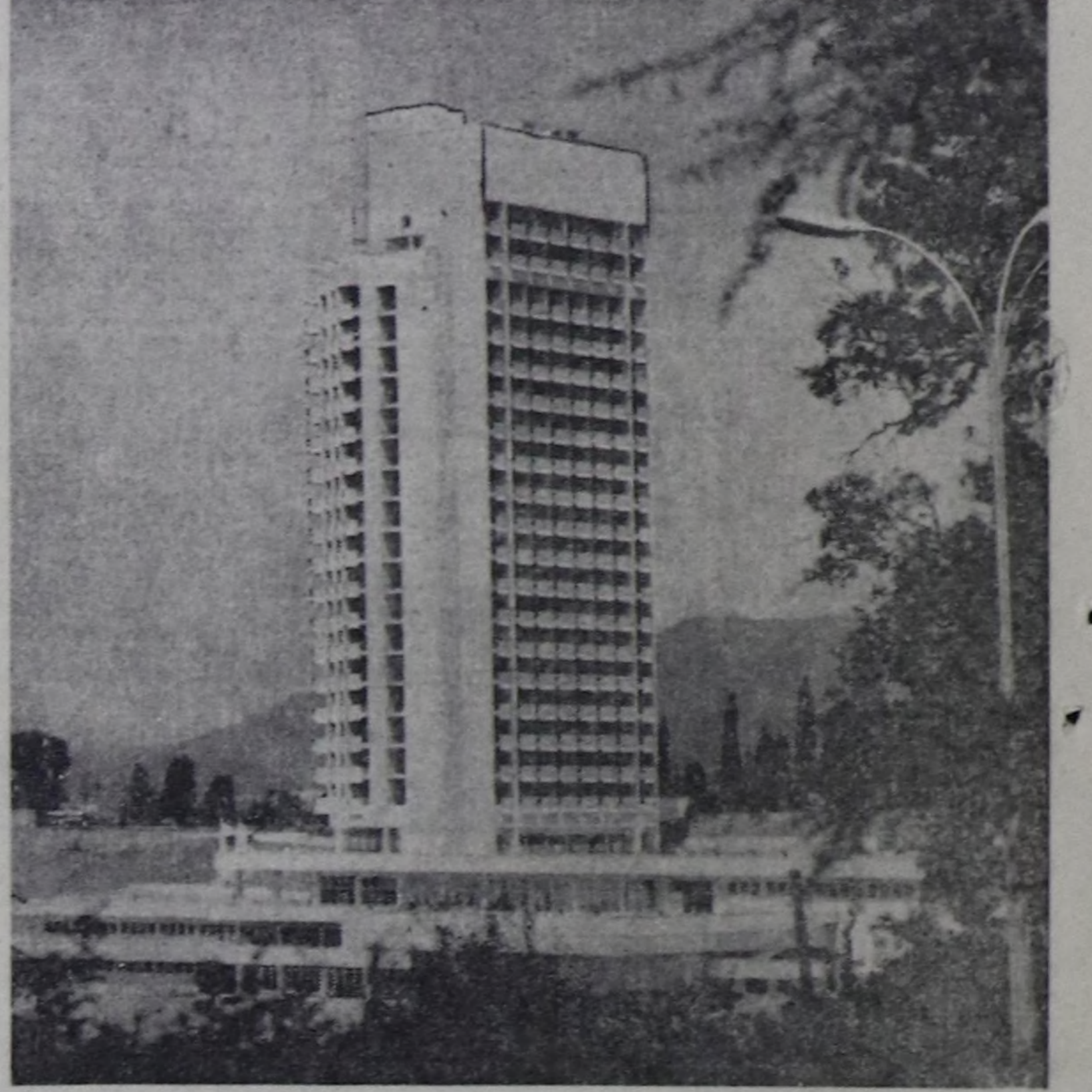
деп эгелгик анкеталарны додугарганар.

ДЕЛЕГЕЙНИН УРУГЛАР ЧЫЛЫ

Библиотеканың амыл-дакчылары уругларга хөй-лу-дурму теманыга чо-гаалдар допчупалын бөлөт-көзүнөр. Юристер, эми-лөр, башылар хөйлу-дур-мунуң дыма хөй айтырыг-лары-биле уругларын та-ныштырар.

Л. РОЗЫГРОВА.

СОЧИ—БҮГҮ-ЭВИЛЕДИҢ КАДЫКШЫЛГА ХОРАЙЫ

ЧУРУКТА: Сочиде «Нева» деп пансионат — онгу оеш чылдың чаа тудуу. И. ГРИГОРОВУҢ ФОТОУ. (СЭТА-ның фотохроникасы).

ЧАШТАРНЫҢ ААС-КЕЖИИ

Каттышкан Нацыялар Организаациямы 1979 чамды уруглар чымы кылдыр чар-лаан. Уруглар эрелеринин Декларацияны хүдөөн алга-нында бир 20 чыл, эртта тур-ган. Ол оза бозуушкунга ха-марыштыр бичик чаштарга байыр чөдирин. СЭКП ТК-нын Чингиз секретары, ССРР-нин Дюда Советинин Президенту Мунуц Даргазы Л. И. Брежнев Төп телевези-онго чүе чутуалаан.

Чаштар дөргө-бистин кел-лер үеис, бистин хөриинин, амылдарымын, амыл-абылмын уламчылашканын. Олар бо-гуну амылдарымын оон-даа эртик чараш, аас-кокистип кылдыр чаштар шылдар кел-лер үеис кижилери болу-дур.

Капиталист курүшөлөрне социал деп эвс чорук тергиде-дөн. Индейлер чурттан тур-гар харыг-куттуг чөрилерге төртүткөн ийндей чаштар-ның ушкү бирөөн-ле өлүп турар, а мексика өг-бүдөлөр-де бичи уругларын хорай турары америкаанардан 2 ка-лат хөй.

Бичи уругларын эң-найы-рачы хөөгө, биче сеткилдиг чорукка, сакыш чононгар бо-дурга кижилер болгаш өөрдөр. Күш-ажыкды хүн-дүдөөр, чоңуук чагай чоруу дөш ажыдап-чуртаарымын өөрдөй, кижилерге бистин кол негелдес, согууламк болгай. Күр-Чер ортумак школада уру-дарымы эки ижа-жандип турар ада-пелер хөй. Оларга Чылак Оюу-оол, Дар-гат Комбу, Сарылар Очур, Ооржак Сендип, Ооржак Дыстаал-оол дөш оон-даа өс-көлөр хамаарылар.

Бичи хамаарыларын өүд-дөшөгө эччилер хүн буру сагыш салып турар. Олар ас-ли-скадага омак-сөргөк, эрты-сипг өчүп додугарар. Бистин «Иялдеге» совхозта «Хүчүтөө» деп йсла-сал бар. Ылаа 158 уруглар 8 бөлөгө үстүп алган чурттан турар-лар. Олардан бир бөлөк шко-лаже киреринге бөлөткөни, мрлап, тапшылап, бичин, чуруп өөрөнүп турар болгаш күш-ажылга база чалдыгы турар.

Чаштар дөргө-бистин кел-лер үеис, бистин хөриинин, амылдарымын, амыл-абылмын уламчылашканын. Олар бо-гуну амылдарымын оон-даа эртик чараш, аас-кокистип кылдыр чаштар шылдар кел-лер үеис кижилери болу-дур.

Капиталист курүшөлөрне социал деп эвс чорук тергиде-дөн. Индейлер чурттан тур-гар харыг-куттуг чөрилерге төртүткөн ийндей чаштар-ның ушкү бирөөн-ле өлүп турар, а мексика өг-бүдөлөр-де бичи уругларын хорай турары америкаанардан 2 ка-лат хөй.

Бичи уругларын эң-найы-рачы хөөгө, биче сеткилдиг чорукка, сакыш чононгар бо-дурга кижилер болгаш өөрдөр. Күш-ажыкды хүн-дүдөөр, чоңуук чагай чоруу дөш ажыдап-чуртаарымын өөрдөй, кижилерге бистин кол негелдес, согууламк болгай. Күр-Чер ортумак школада уру-дарымы эки ижа-жандип турар ада-пелер хөй. Оларга Чылак Оюу-оол, Дар-гат Комбу, Сарылар Очур, Ооржак Сендип, Ооржак Дыстаал-оол дөш оон-даа өс-көлөр хамаарылар.

Бичи хамаарыларын өүд-дөшөгө эччилер хүн буру сагыш салып турар. Олар ас-ли-скадага омак-сөргөк, эрты-сипг өчүп додугарар. Бистин «Иялдеге» совхозта «Хүчүтөө» деп йсла-сал бар. Ылаа 158 уруглар 8 бөлөгө үстүп алган чурттан турар-лар. Олардан бир бөлөк шко-лаже киреринге бөлөткөни, мрлап, тапшылап, бичин, чуруп өөрөнүп турар болгаш күш-ажылга база чалдыгы турар.

Бичи хамаарыларын өүд-дөшөгө эччилер хүн буру сагыш салып турар. Олар ас-ли-скадага омак-сөргөк, эрты-сипг өчүп додугарар. Бистин «Иялдеге» совхозта «Хүчүтөө» деп йсла-сал бар. Ылаа 158 уруглар 8 бөлөгө үстүп алган чурттан турар-лар. Олардан бир бөлөк шко-лаже киреринге бөлөткөни, мрлап, тапшылап, бичин, чуруп өөрөнүп турар болгаш күш-ажылга база чалдыгы турар.

АГААР

Кызылдын метеостанция-нын дыныдын турарын бау-раар амыр, бөгүн республи-кага көжүп турар буудуулар, чамдык чөрилер хар холума-кты чык чарар. Соңг-барыны чк улаанышкынны хаттын дүргөн секундда 9—14, өй-өйө 20 метр чөдөр. Агаар-нын температурамы 12—17, чамдык районнарга 3—8 гра-дус чымыр.

ТЫВАНЫН КӨЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

1979 чылдың май 27-ге чөдир Хакасиянын М. Ю. Лермонтов аттыг ши театрынын оюн көргүзүп болур:

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 17-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 10.00 — «Уеу. Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Ханада фотография». Уран-чөтө теле-фильм, 1-ги сериясы. 12.30 — «Алты Караме». Доку-менталдык телефильм. 13.00 — «Делегей удустарымын чогаалдыкымы». Муузалыг программа. 14.00 — Медээлер. 14.05—16.00 — Чалсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — «Ленин аттыг». Документалдык телефильм. 16.50 — «Чурага-чы». Тележурнал. Дамчылдига Совет Эвилеленин ийн дакыр Маалдыр ССРР-нин ужудукчу-космонавты Г. М. Гречко болгаш Совет Эвилеленин Маалдыр ССРР-нин ужудукчу-космонавты Ю. Н. Гагнов киржир. 17.35 — «Узу муузалыкны ко-перта». Бороонетте дамы-дылга. 18.00 — «Көдө: амыл-хөрөктөр болгаш айтырыг-лар».

ИЯНГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН 18.30 — «Шыдыраа школа-ам», «Ак-терге». Дамчылдига делегей мастери Л. С. Бе-лавенек чөрдүр. 19.00 — «Ор-ленок» телестудиянык ко-перт залы.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — «Көдө амылдары, Дам-чылыгы. 19.05 — Телемедээ-лер. 19.20 — «Маш — бистин байлаамыс». Беседя. 19.30 — «Миллоннарнык ленинчи университет». «Эр-гелеп башкарылга кадрлар». 20.00 — Уругларга шу-лүстөр. 20.15 — «Бөгүн деле-гей». 20.30 — «Алгоолам». Эччилек беседасы. 21.00 — «Ханада фотография». Уран-чөтө телефильм. 2-ги сериясы. 21.30 — «Уеу. Инфор-мастыг программа. 23.05 — Делегейин олимпын «спорт-толоу». Софлал дамчы-дылга. 00.15—01.10 — «Хорай-дыг дугайында документал-дык телефильмдер програм-масы: «Кострома», «Бельям», «Грошны хорай». Төнгөдө — медээлер.

Хамаатылар! Ойнап алышкын тиражтарына киржинер

Күрүенин ойнап алышкынны иштиги 3 хуулу чөлөшөгө чыл са-нында ойнап алышкынны 8 тиражтарын чорудар. Ол облигацияларын бүгү ажаала кассалары хөстүг салып турар болгаш дөдир кири салып ан ту-рар.

КИНО

МАЙ 17-ДЕ «НАВЫРАЛ»: «Төвөөр ыр» (2 сериялыг) 10.00, 12.50, 15.30, 18.10, 20.50 шактарда. «НИОНЕР»: «Дөргү бөлкө» 9.30, 11.10, 13.40, 15.20, 17.00, 20.30. «Ителге комиссиясы» 18.40 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Домшо принцип» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда. «ВОСТОК»: «Барабалчылыг салым-чөзү» 15.00, «Виринея» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда. «ЧАНГЫ»: «Шын тоңу-зунда уккурамышкы» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.